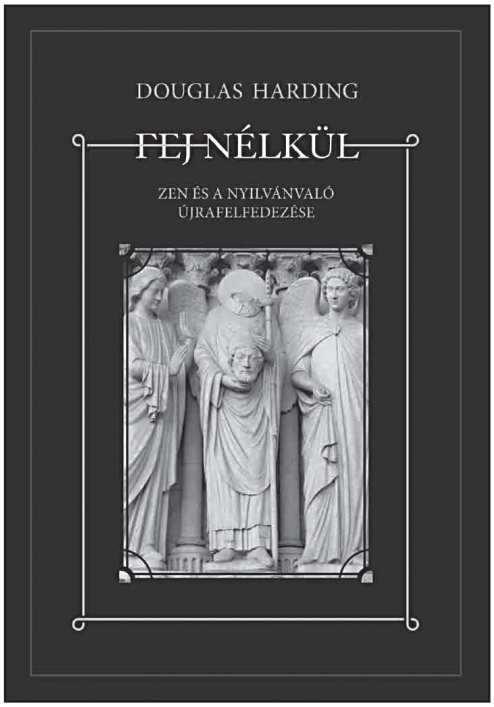

nosság alapját, előfeltételét képezi. És felismeréséhez nem kell más, csak *„egy ártatlan pillantás és egy üres fej (a bátor szívről nem is beszélve)”*. (17. o.) Douglas Harding – szerencsére – mindháromnak birtokában volt. Igencsak örömteli, hogy radikális gondolatait immár magyar nyelven is olvashatjuk, kiváló fordításban!

„A becses vadzsra *kard, íme itt van és nem más a célja, mint a fej lemetszése.”* (Ta-huj)

Laki Zoltán

Erdei Zoltán
AZ ELMÉLYEDÉS METAFIZIKAI ÉRTELMEZÉSE
112 oldal (Debrecen, 2019, Kvintesszencia Kiadó)

Megjelent egy friss könyv az elmélyedés témájáról a Kvintesszencia Kiadónál, Erdei Zoltán tollából. Mindenekelőtt megjegyeznénk: példásnak tartunk minden kísérletet, ami pontosabb és részletesebb leírását és értelmezését kívánja adni a spirituális elmélyedésnek. Ez egy olyan kérdés, amihez akkor is érdemes újra és újra visszatérni, ha jelentése és jelentősége evidens számunkra. A tisztázások hozzásegíthetnek bizonyos szemléleti vagy gyakorlati akadályok feloldásához, ami új lendületet és értelmet adhat a szellemi praxisnak. Azonban a jelen mű elolvasása során az a benyomásunk támadt, a komoly témafelvetés, a tisztázó szándék és a „bizonyító erejű” levezetések ellenére, mintha egyes részleteket illetően csak tovább növelné a zavarokat, ezért szükségesnek érezzük, hogy néhány kritikai megjegyzéssel éljünk a művel és a szerző sajátos beállítottságával kapcsolatban.

Az elmélyedés metafizikai értelmezése című könyvnek – Srí Ramana Maharsi bizonyos tanításain alapuló – fő mondanivalója, miszerint igazi szellemi megvalósításról egyedül akkor beszélhetünk, ha a figyelem, minden külső támasztéktól és kifelé irányuló gyakorlattól elfordulva, egyedül befelé, a tapasztalóra, lényegi önmagamra, minden megnyilvánulás kizárólagos forrására irányul, teljes mértékben elfogadható. Olyannyira, hogy nem is igazán érthető: mit tekint mindebben akkora nóvumnak a szerző? Ez a tradicionalisták körében – már ha e könyv egyáltalán tradicionalistáknak szól – teljesen egyértelmű, mi több, igenelt megállapítás, ami egy-két marginális esetet leszámítva sohasem volt megkérdőjelezve. De mint említettük, attól, hogy valami evidens, még lehet, sőt adott esetben kell is róla beszélni. Ám amikor a szerző minderről úgy szól, mintha – kedvenc mestereit, Srí Ramana Maharsit, Srí Szádhu Ómot és Srí Niszargadatta Mahárádzsot leszámítva – a bölcsek kövének egyedüli letéteményese volna, akkor az olvasónak hamar az a gyanúja támad: az adott írás nem is annyira bizonyos tanok, szellemi törvényszerűségek és tapasztalatok ismertetéséről, mint inkább a mű készítőjének kivételes

érdemeiről fog szólni. A kifejtés során a szerző persze többször biztosít bennünket arról, hogy végtelen alázat vezérli, amit szívesen el is hinnénk neki, ha maga az írás olykor-olykor nem ennek ellenkezőjéről árulkodna (amennyiben a szerző egy jövőbeli írásában ténylegesen el szeretné nyerni az olvasó szimpátiáját, érdemes lemondania arról, hogy *„igaz lelkű tanítványnak”* [84. o.] nevezze és hasonlóan fennkölt kifejezésekkel illesse a saját személyét). Csak egy példa: az általa feltüntetett, ki tudja, honnan előszedett idézetek forrásait rendre elfelejti feltüntetni, és nem észleli, ezzel az elsőre jelentéktelennek tűnő megoldással menynyire nem tiszteli meg az olvasóját, akivel – még ha nem is szándékosan – gyakorlatilag azt érzékelteti: nem méltó arra, hogy beavassák bizonyos gondolatok eredetébe. De ha a kioktató és szabadkozó stílustól, valamint a bosszantó formai megoldásoktól el is tekintünk, néhány alapvető hibára így is fel kell hívnunk a figyelmet.

Az egyik a szerző hagyományokkal kapcsolatos ambivalens viszonya. Erdei Zoltán a befelé fordulás ürügyén mintha a kelleténél nagyobb hangsúlyt fektetne a vallások és spirituális rítusok elutasítására. Értjük mi, és alapelvként el is fogadjuk: az úgynevezett „önkutatás” közvetlen ösvénye mindent előz, beleértve a koncentrációs, meditációs és kontemplációs gyakorlatokat is, a különféle egyéb módszerekről nem is szólva. Ám felmerül a kérdés: ha valaki minden hagyománytól függetlenül próbálja ezt a közvetlen ösvényt járni, vajon sikerrel járhat-e, és ha sikerrel is járhat, ajánlatos-e mindennek ellenére maga mögött hagynia, sőt, bele sem kezdenie egy hagyománnyal való elmélyült azonosulási folyamatba? A második felvetésre határozott nemmel kell felelnünk. Ezt a fajta közvetlen megközelítést, ha elviekben elégséges is önmagában, úgy tűnik, ajánlatos megtámogatni egyéb gyakorlatokkal, ahogy azt olyan magas szintet elérő mesterek is példázzák, akik annak ellenére, hogy kimondottan a közvetlen ösvény képviselői voltak, életük végéig betartották a legfőbb vallási gyakorlatokat (ez alól még Ramana Maharsi sem volt kivétel). Ennek szükségességét a szerző is érzi valahol. Egy helyütt beszél is arról, mivel sarkallhatja magát az ember arra, hogy az elmélyedés gyakorlatát kitartóan végezze: bizonyos képzetekhez (*„annak tudatában üljünk le, hogy a világ középpontjában vagyunk”*, 50. o.) és ösztökélő gondolatokhoz (*„a gyakorlás minden alkalmához álljunk hozzá így: most fogjuk elérni a megismerést”*, uo.) nyúl segítségül, s közben talán észre sem veszi, hogy ezzel ő maga is az általa olyannyira elítélt külső támasztékok mankóját veszi igénybe szellemi elmélyedései során. Ráadásul, tegyük hozzá, a külső támasztékok kiüresített és leegyszerűsített, mintegy pszichologizált formáit, amikhez képest egy egyszerűnek tűnő vallásos rítus – amit a szerző a jelek szerint nem tart sokkal többnek a semminél – százszorta nagyobb hatásfokkal és támogató erővel bír.

Erdei Zoltán szerint bármilyen tanításnál vagy hagyománynál előrébb való a saját benső, szellemi tapasztalat, és a komoly szellemi törekvő elsősorban ebből indul ki. Ezzel lényegében megint csak egyet kell értenünk. Ám ezt is túlzásba lehet vinni (a szerző többször ennek határait súrolja, például amikor Patandzsali jóga-aforizmáinak állítólagos tévedéseire hívja fel a figyelmet, anélkül, hogy bármi jelét adná annak, hogy a szöveget eredeti nyelven ismerné [83–85. o.]). A hagyományokkal és azok különféle gyakorlataival szembeni bizalmatlanság megjelenése nem feltétlenül az elmélyedés magas szintű megvalósulásának jele (a szerző néhol megengedőbb, de egészében mégiscsak elutasító a tradíciókkal és azok módszereivel szemben). Ez az elutasítás következhet „új dolgok” iránti idegenkedésből, a „külső jelenségekkel” és megpróbáló élethelyzetekkel kapcsolatos félelemből, vagy abból, hogy az illető képtelen a berögzült szellemi

koncepcióit időről-időre felülírni. A közvetlen elmélyedés túlzott forszírozása könnyen vezethet olyan tévedésekhez, miszerint nincs is szükség hagyományokat megismerni, nincs is szükség mestereket vagy legalábbis valamilyen szellemi szintet elért tanítókat felkeresni, hiszen a módszerek módszere, az ön-figyelem minden problémára megoldást nyújt. Az ön-figyelem gyakorlata azonban – önmagában, lecsupaszítva – sokszor a „világ" előli menekvés egyszerű ürügyévé válik, amiben immár nincs semmiféle magasrendűség. Sőt, a hagyományok majdhogynem minden szinten történő kizárása olyan steril és neutrális atmoszférát teremthet az ember lelkében és környezetében, ami kimondottan gátolja a szellemi előrehaladást. Valójában éppen ez az, amitől sok tradicionalista szenved: tétlenkedik, egy helyben toporog, mert nem tudja, hogyan öntse megfelelő formába szellemi igyekezetét. Számukra egy ilyen könyv vélhetően csak elodázza a szükséges lépés megtételét, ami egy szellemi hagyományban való alapos elmélyedés lenne.

Erdei Zoltán a befelé fordulás képviseletével, noha az egyetemes osztatlanság jegyében lép fel, valójában egy burkolt dualizmust is támogat, ahol az úgynevezett kifelé fordulás és befelé fordulás kizáró ellentétben állnak egymással. Számára semmi sem nagyobb bűn, mint a kifelé fordulás (a tapasztalatoknak *„egytől-egyig távozniuk kell"*, 96. o.). Úgy véli, a külső tapasztalatok felé fordulás minden esetben a fixáció, vagyis a tárgyi világba való beleragadás értelmében fogható fel, hovatovább: alászállásként és deviációként. Ennek jegyében minden *advaita* interpretátort hiteltelennek minősít, aki nem az ő fogalmai szerint értelmezi az elmélyedést (71–80. o.), mi több, a bön legmagasabb irányzatának *(dzogcsen)* bizonyos gyakorlataira is gúnyos megvetéssel tekint (*„bárhová beléphet általuk gyakorlója, de egy valahová nem: az önjelenlét állapotába"*, 61. o.), nem ismervén fel, hogy az utóbbi valami teljesen különböző annál, mint amit a jelenségvilágba való beleragadás tévútjaként ismerünk. E tanítás szerint az önmagamra irányulás, az önmagamba mélyedés gyakorlata nem teljes, ha azt nem vagyok képes fenntartani a jelenségvilág sokszerűségében. Más megfogalmazásban: az önátélés nem teljes, amennyiben a külsőnek tapasztalt dolgokat valóban külsőként, szembenállóként tételezem, azaz egy kettősség jegyében élem meg. Megint más megfogalmazásban: nem értem el az abszolút állapotot, amíg él bennem az a felvetés, hogy a kifelé fordulással együtt szükségképpen megosztottság keletkezik, és hogy ez önnön legvégső lényegem elhagyásával egyenértékű. Azaz: nem értem el a végső célt, ha a jelenségvilágban (és mondhatnánk: jelenségvilágként) nem vagyok szintén maradéktalanul önmagam. Ellentmond a szerző „betonbiztos" logikai levezetéseinek és elmélyedésből származó tapasztalatainak? Talán ebből még nem feltétlenül kellene annak következnie, hogy kidob a kukába egy vagy több – különösen magasrendű – módszert és tradíciót.

Mindezen felvetések nem jelentik azt, hogy ne tartanánk az ön-figyelem vagy a közvetlen önmagamra irányulás gyakorlatát mi magunk is kardinális jelentőségűnek, vagy hogy a mű bizonyos felvetéseit ne gondolnánk hasznosnak. Ám a szerző elmélyedés melletti egyoldalú állásfoglalása, a tradíciókkal és tradicionális gyakorlatokkal szembeni, gyanút keltő távolságtartása, valamint az úgynevezett külvilág végső állapottól való totális elkülönítése okán ezen kritikai észrevételeket mindenképpen szükségesnek éreztük megtenni annak érdekében, hogy a jelen műben foglaltaknál árnyaltabb képet kaphassunk a szellemi megvalósítás végső természetéről.

Gődény Jonatán